

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Maciej Skrzypecki

Praktyka translatorska Stanisława Barańczaka
w świetle teorii analogii Douglasa R. Hofstadtera

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem
dr hab. prof. UŚ Joanny Dembińskiej-Pawelec

Katowice 2018

STRESZCZENIE

Przekładoznawczej rozprawie *Praktyka translatorska Stanisława Barańczaka w świetle teorii analogii Douglasa R. Hofstadtera* przyświecają dwa główne cele. Pierwszym z nich jest systematyzująca prezentacja translologicznej myśli Douglasa Hofstadtera, amerykańskiego kognitywisty, matematyka i tłumacza. Wypracowana w ten sposób perspektywa badawcza umożliwi realizację celu drugiego, którym jest przeprowadzenie zorientowanej kognitywnie analizy przekładów poezji anglojęzycznej dokonanych przez Stanisława Barańczaka.

W części teoretycznej pracy przedstawiono koncepcje Hofstadtera zawarte przez niego w artykule *Analogy as the Core of Cognition* oraz książce *Le Ton Beau de Marot*, ze szczególnym uwzględnieniem analogii jako centralnej kategorii spajającej translologiczne idee autora wymienionych tekstów. Następnie, w kontekście zarysowanej „translologii kognitywnej” Hofstadtera poddano analizie podstawowe problemy przekładoznawcze, takie jak transkultuacja, nieprzekładalność czy „niewidzialność” tłumacza. Wiele miejsca poświęcono również zestawieniu teorii analogii z kategorią „dominanty semantycznej”, opisanej przez Stanisława Barańczaka, oraz szukaniu punktów wspólnych między obiema koncepcjami. Podjęto też próbę odnalezienia relacji, która łączyłaby amerykańskiego badacza z nowoczesnymi szkołami przekładoznawczymi. W tym miejscu kluczowe okazało się pojęcie ekwiwalencji, która jest jednocześnie podstawowym problemem poruszonym przez współczesną translologię oraz kategorią pokrewną analogii w rozumieniu Hofstadtera.

Część praktyczna zawiera analizy przekładów wierszy Roberta Frosta i Ogdena Nasha dokonanych przez Stanisława Barańczaka. Analizy te prowadzone są z perspektywy badawczej skupionej na zjawisku analogii i ekwiwalencji, z wykorzystaniem odpowiedniej terminologii zaczerpniętej z kognitywnie zorientowanych dzieł Hofstadtera. W rozdziale dotyczącym Frosta szczególnie nacisk położono na problem wpływu, jaki indywidualna osobowość poetycka Barańczaka wywiera na proces tłumaczenia. Zbadano także strategię, jaką przyjął tłumacz, mierząc się z problemem przekładu specyficznych rozwiązań intonacyjnych stosowanych przez amerykańskiego poetę (*sound of sense*). Rozdział poświęcony translacjom poezji Ogdena Nasha skoncentrowany jest na dwóch głównych problemach: przekładzie poetyckiego komizmu oraz rymach. Wszystkie analizy mają na celu wykazanie, że tłumaczenie poezji polega na tworzeniu kreatywnych analogii przenoszących pełnię znaczeń pomiędzy dwoma językami przy jednoczesnym zastosowaniu rozwiązań formalnych ekwiwalentnych wobec tych użytych w oryginalnym tekście.

SUMMARY

Translatological thesis *Stanislaw Baranczak's Translational Practice in Relation to Douglas R. Hofstadter's Theory of Analogy* has two main goals. The first one is a systematic presentation of translatological thought of Douglas Hofstadter, American cognitive scientist, mathematician and translator. This perspective makes it possible to achieve the second goal, which is to conduct an analysis of American poetry translations by Stanislaw Baranczak.

In the theoretical part of the thesis Hofstadter's concepts included in his paper *Analogy as the Core of Cognition* and book *Le Ton Beau de Marot* are presented, focusing on the analogy as the central category connecting all Hofstadter's ideas. Moreover, main translation problems (such as transculturation, untranslatability, translator's "invisibility") are discussed in terms of Hofstadter's "cognitive translatology". The crucial concept of "semantic dominant", introduced by Baranczak, is compared to the theory of analogy and the similarities between both are indicated. Also an attempt was made to find links between Hofstadter's thought and modern translation studies. The concept of equivalence proved to be of utmost importance here, since it is the essential issue raised by academic translatology, but also a category closely related to the analogy as defined by Hofstadter.

The practical part of the thesis contains the analyses of Robert Frost's and Ogden Nash's poetry translations by Stanislaw Baranczak. Those analyses are conducted with the emphasis on analogy and equivalence using the terminology taken from the cognitive works of Douglas Hofstadter. In chapter about Frost, the impact of Baranczak's poetic individuality on translation process is discussed as well as the strategies adopted by Polish poet to translate intonation rules applied by Robert Frost in his poetry (*sound of sense*). As far as Nash's poetry is concerned, analysis oscillates between two main problems: translation of poetic humour (nonsensical, particularly) and rhymes. The goal of analyses is to demonstrate that to translate poetry means to make creative analogies transferring the whole of the meaning between two languages and, at the same time, to use formal means equivalent to the ones present in the original text.